

Cunera, pelgrims, paarden en kienhout

Beelden in Rhenen

Op twee rotondes in Rhenen zijn door het tuincentrum De Wildernis beelden geplaatst van beeldhouwer Bertus Haverkort. Ze zijn gemaakt van kienhout en cortenstaal. Het kienhout is afkomstig van eikenbomen die tot 7000 jaar geleden in het Binnenveld stonden. Ze zijn destijds in het veen terecht gekomen en in de zuurstofarme omgeving bewaard gebleven.

Mooie sjaal

De beeldengroep aan de oostzijde is genaamd: *Mooie sjaal*.

Hier staan drie vrouwen: de koningin, Cunera, het dienstmeisje.

Cunera is tijdens een bedevaart naar Rome door koning Radboud van de dood gered en meegenomen naar zijn kasteel in Rhenen. Daar wordt ze gewaardeerd door de bevolking omdat ze vriendelijk en vroom is en aandacht heeft voor de armen in de stad. De koningin is jaloers. De koning heeft de sleutel van het kasteel aan Cunera gegeven als hij op jacht gaat. Daarover is de koningin ook boos.

Het beeld geeft een situatie weer waarbij de drie vrouwen elkaar ontmoeten op de binnenplaats. De koningin begint een praatje door te zeggen: *Wat heb je daar een mooie sjaal.* Cunera antwoordt dat ze die sjaal van haar moeder heeft gekregen. De koningin vraagt of Cunera heimwee heeft. Het antwoord stelt de koningin teleur. Cunera zegt: *Ik heb wel heimwee, maar wil voorlopig nog blijven. Radboud heeft mijn leven gered en ik wil hem graag helpen.*

Het dienstmeisje vraagt: *Mag ik misschien de sleutel even, dan kan ik het kasteel schoonmaken?*

Cunera zegt: *Ach, ik heb de sleutel van de koning gekregen en mag deze niet afgeven.*

De sfeer wordt er niet beter op..... en de rest is geschiedenis.

De sjaal waarmee Cunera uiteindelijk gewurgd wordt, is te zien in het stadsmuseum.

Mooie sjaal

Het beeld aan de westzijde heet **Waarschuwing**.

Het stelt de scene voor waarbij de koning na terugkomst van de jacht de paarden in de stal wil doen.

De paarden weigeren en waarschuwen de koning dat er onheil is geschied. Het lichaam van Cunera ligt in de stal begraven. De koning vindt het lichaam en begraaft haar op een belangrijke heuvel. Veel mensen komen naar het graf, er vinden genezingen plaats en het wordt in de loop van de tijd een belangrijke plek voor bedevaartgangers. De stad vaart daar wel bij. Er wordt aan de bezoekers verdiend en met de opbrengsten van offers en aflaten worden de Cunerakerk en de Cuneratoren gebouwd. Het kleine stadje Rhenen wordt een toren met een stadje erom heen.

Waarschuwing

Beide beeldengroepen op de rotonde kunnen gezien worden als middel om hedendaagse thema's als vriendschap, vertrouwen en ook vijandschap en jaloezie uit te drukken. En ook om stil te staan bij de waarschuwendende signalen die de natuur en de dieren geven over de situatie op de aarde.

De beelden geven de geschiedenis van Rhenen weer waar de inwoners zich mee kunnen verbinden en waar bezoekers zich over kunnen verwonderen.

Vrolijke Paarden

Paarden hebben een belangrijke rol gespeeld in Rhenen.

In het grafveld op de Donderberg bij Rhenen zijn overblijfselen van rijke mannen uit de zevende eeuw gevonden. In hun buurt lagen negen paarden begraven. Het paard speelt een rol in de Cuneralegende. En in de pelgrimstijd vonden niet alleen mensen, maar ook paarden genezing.

Sinds Rhenen stadsrechten heeft, werd er wekelijks op donderdag markt gehouden en jaarlijks een beestenmarkt. In 1552 schonk keizer Karel V aan Rhenen het recht om een

paardenmarkt te houden. In de aanvraag voor deze vergunning stond geschreven dat de pelgrims dagelijks door wel duizend paarden naar Rhenen gebracht werden. Of dit echt mogelijk was op de smalle wegen en met het beschikbare vervoer en stallingsmogelijkheden in de kleine stad, is een vraag.

Tot het begin van de 20e eeuw was Rhenen e e n van de belangrijkste paardenmarkten in het land. Deze werd gehouden op de dag van St. Odulphus, 13 juni. Een datum die direct volgde op Cuneradag, 12 juni. De markt vond plaats tussen de rotonde en de Westpoort. De daar gelegen parkeerplaats heeft nog steeds de naam Paardenmarkt.

De aanvoer varieerde van zogenaamde weeldepaarden voor de koetsen van de welgestelden, werkpaarden voor boeren en hitten, klein uitgevallen dieren voor het lichte werk voor de melkboer en schillenboer. Ook in Achterberg werd jaarlijks een paardenmarkt gehouden.

De geschiedenis van de paarden en paardenmarkt in Rhenen is een goed historisch onderzoek waard. Wat was het belang van deze dieren in de samenleving, wat aten ze en hoe was het gesteld met hun gezondheid? Welke rassen waren gangbaar? Welke soorten wagens en werktuigen werden gebruikt?

De vrolijke steigerende paarden op de rotonde van het Paardenveld begroeten binnenkomen d verkeer en dagen historici uit. Het beeld op de rotonde bij het Paardenveld is gemaakt van cortenstaal. Een legering van ijzer, koper, fosfor, nikkel, chroom en silicium. Door roest krijgt het de typische roodbruine kleur. Het roesten gaat niet verder dan een dunne laag en daarom is het duurzaam materiaal.

*De opening van
het beeld op
Cuneradag
2023*

De Cuneraheuvel

De Cuneraheuvel, gelegen aan het begin van de Cuneralaan, is een rijksmonument. Het is een van de meest waardevolle en bijzondere plekken van de stad die druk bezocht wordt door toeristen. De heuvel was al voor de Cuneratijd een belangrijke plaats. Volgens de legende is Cunera hier begraven. Later werden haar overblijfselen overgebracht naar de Cunerakerk. In de tijd dat er veel pelgrims (bedevaartgangers) naar het graf van Cunera kwamen, stond er een kapel. Die is linksboven te zien in het schilderij *het beleg van Rhenen uit 1499*.

De kapel werd indertijd druk bezocht en daarom werd een grotere kerk gebouwd in het centrum van de stad.

Schilderij het beleg van Rhenen 1499

Op de heuvel staat een bankje met een loden pelgrimsteken in de rugleuning. Het bankje is uitgevoerd in kienhout van duizenden jaren oud, afkomstig uit het Binnenveld. De Cunerakerk werd indertijd zo gebouwd dat de centrale as van het gebouw precies gericht staat op de Cuneraheuvel. Dat is goed te beleven door op het bankje te gaan zitten. Ook de kerk in Wijk bij Duurstede staat op deze lijn. Hopelijk blijft deze zichtlijn intact als in de buurt nieuwbouw plaats vindt. Er zijn ook twaalf lindenbomen geplant, die refereren aan de twaalf apostelen.

Bankje van kienhout

De Cuneraheugel is ook één van de vier staties van de oorspronkelijke pelgrimstocht. Een statie is een plek van bezinning en van gebed langs een pelgrimsroute. Daarom is op iedere statie van de route een monument aangebracht met een loden pelgrimsteken. Het is een voorstelling van de wurgscene.

In de pelgrimstijd mochten de pelgrims een klein teken van tin of lood op hun muts dragen om aan te geven dat men in Rhenen was geweest.

Het informatiepaneel geeft bezoekers informatie over de Cunera legende, over de heugel en over de Cunera fietstocht die hier haar begin en eindpunt heeft.

Pelgrimsteken in het bankje op Cuneraheugel en in de denktekens op de staties van de Cuneraroute

Cuneraroute

In de middeleeuwen groeide Rhenen uit tot een belangrijk bedevaartsoord. Mensen vanuit de wijde omgeving kwamen naar Rhenen uit devotie, om aflaten te verkrijgen en/of met hoop op genezing van mensen en dieren. Aflaten konden verkregen door de pelgrimsroute af te leggen en de hoogtijdagen van Cunera te bezoeken. Ze konden ook gewoon gekocht worden. Pelgrimstekens konden worden aangeschaft met een afbeelding van een scene uit het leven van Cunera en op de kleding gedragen ten teken dat men op bedevaart was geweest. Met de opbrengsten werd de Cuneratoren gebouwd.

Aan de hand van oude kaarten reconstrueerde Nees van den Oosterkamp_lid van HVOR_ de historische route waarbij op vier plaatsen staties hebben gestaan met een kapel of een preekstoel. Hier kom men mediteren, nadenken over het leven en bidden voor genezing. Het is een tocht van 31 km die per fiets of scootmobiel dan wel te voet kan worden afgelegd. Het leidt door het gevarieerde landschap met de Neder-Rijn, Utrechtse Heuvelrug, Gelderse Vallei en de dorpen Elst en Achterberg en de stad Rhenen.

De staties, op de kaart aangegeven met rode cirkeltjes, worden ter plekke gemarkeerd door een houten denkteken met een zwart plateau met het loden pelgrimsteken. De papieren route beschrijving kan men afhalen bij de VVV in het Stadsmuseum. Men kan het downloaden met de QR-code die op de denktekens zijn aangebracht. En het is te vinden op de site van het Cuneratheater

<http://cuneratheater.nl/activiteiten/pelgrim-fietsroute/>

De **Cuneraheugel** is het begin en eindpunt van de Cuneraroute.

In afwachting van de toestemming van de grondeigenaren van de andere drie staties staan de statie-denktekens(tijdelijk) op deze heugel geplaatst.

Statie Elst: Tot aan het einde van de 18de eeuw lag er onderlangs Elst een laag gelegen Benedenweg. Deze weg verdween vanwege steeds hoger wordende waterstanden van de Neder-Rijn, waardoor de weg vooral in de wintermaanden vrijwel onbegaanbaar werd. Aan deze weg lag de oorspronkelijke buurtschap Elst. De processietocht vanaf Rhenen voerde langs de Benedenweg. De statie lag ca. 150 meter in oostelijke richting vanaf deze statiemarkering. Evenals in Achterberg droeg de statie de naam 'De Preekstoel'. Waarschijnlijk was het een verhoging in het landschap waarop een geestelijke kon gaan staan om een 'preek' uit te spreken.

Statie Prattenburg: Op deze plaats stond tot in de 17de eeuw een stenen kapel. De locatie waar de kapel stond werd in 1705 door de Utrechtse landmeter Justus van Broeckhuijsen weergegeven, toen hij een kaart maakte van de Slaperdijk bij Veenendaal. Op de kaart tekende hij ten noorden van het Egelmeer, aan het einde van de Slaperdijk, een kapel met bijbehorend kruis. Precies op dit punt boog de vanaf Elst over de Heuvelrug komende Cuneraweg af naar het zuidoosten in de richting van de hofstede 'Prattenburgh'.

De drie statiemonumenten voor Elst, Prattenburg en Achterberg staan tijdelijk opgesteld op de Cuneraheuvvel.

Statie Achterberg: De statie in Achterberg was een uit steen opgetrokken bouwwerk dat in 1580 in driedagen tijd werd afgebroken. Bij afbraak werden de stenen afgebikt om hergebruikt te kunnen worden. Het dorp Achterberg was een belangrijke plaats in de Middeleeuwen als meest vooruitgeschoven punt van Utrecht. Het gebied van het Binnenveld vormde een natuurlijke buffer tussen de onderling vijandige troepen. In de 12e eeuw bouwde de bisschop van Utrecht Kasteel ter Horst in Achterberg. De Gelderse krijgsheren bouwden Kasteel de Tarthorst in Wageningen. Beide kastelen zijn inmiddels afgebroken.

Kienhout

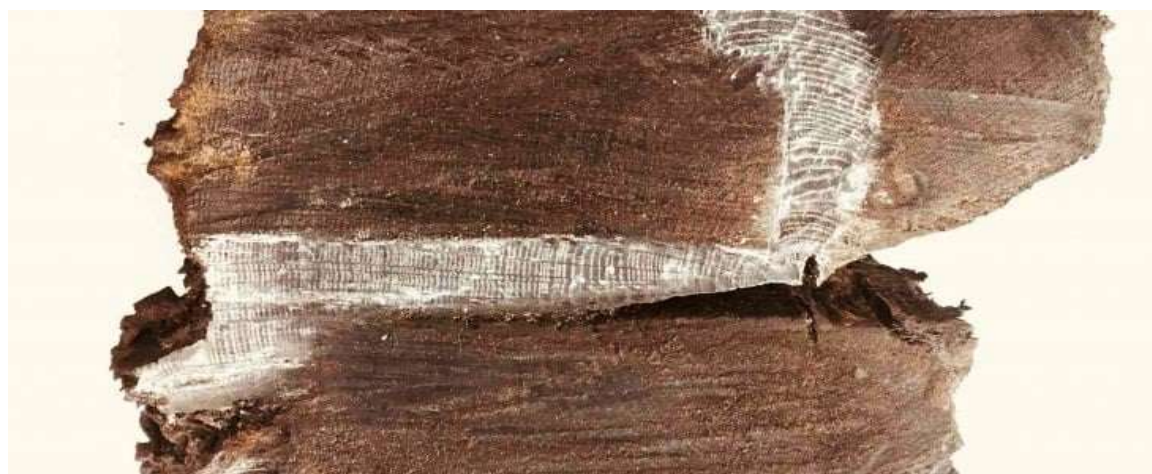
Kienhouten boomstammen van 5000 tot 7000 jaren oud in het Binnenveld.

In de voorlaatste ijstijd kwam het landijs in ons gebied tot de lijn Wageningen-Rhenen. Het gewicht van het ijs, van ongeveer 100 meter dikte, drukte de bodem naar beneden. Door het smeltend ijs werden zand en stenen zijwaarts geduwd. Zo werden de Veluwe en de Utrechtse heuvelrug gevormd. Na de laatste ijstijd, zo'n 11.000 jaar geleden werd de vallei een moeras en ontstond een laag veen tot wel 9 meter hoogte. Vanaf de Middeleeuwen werd het afgraven van veen en verhandelen van turf een belangrijke bron van werk en inkomsten. Het afgegraven land werd in gebruik genomen voor de landbouw.

In 2018 werd aan de Gelderse zijde van de Grift 280 hectare omgevormd tot natuurgebied. Op dit ogenblik wordt ook aan de Utrechtse zijde op 85 ha natuurgebied gecreëerd. Bij graafwerk werden 20 stammen van oeroude eikenbomen in de bodem gevonden. Bomen die in het begin van de veenvorming daar gestaan hebben en in het veen zijn terecht gekomen. Door de zuurstofarme omgeving is het hout al die tijd bewaard gebleven.

De jaarlijkse wisselingen in het weer en de groeiomstandigheden laten sporen na in de jaarringen van bomen. Deze vormen daardoor een soort streepjescode waarmee tot op het jaar nauwkeurig de leeftijd kan worden vastgesteld. Ook kan hieruit informatie worden gekregen over het klimaat in die periode. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed heeft de leeftijd van de bomen vastgesteld en het patroon van de jaarringen bestudeerd. En dat onderzoek leverde een verrassing op. Een aantal van de bomen is ouder dan 7000 jaar. Ze groeiden in een periode waarvan tot nu toe geen jaarring gegevens beschikbaar zijn. Deze bomen vullen daardoor een belangrijk gat in de kennis over het klimaat van die tijd.

Een zevental van de bomen is inmiddels als monument opgericht in het Binnenveld. Als je met de fiets langs de Grift richting Wageningen rijdt kun je ze niet missen en met een korte wandeling vanaf de brug kun je er dichtbij komen en de bomen aanraken. Van dit kienhout is naast het monument in het Binnenveld, een aantal kunstwerken in de publieke ruimte in Rhenen gerealiseerd.

Jaarringen geven aan dat deze boom hier vanaf 5009 jaar voor de gewone jaartelling in het Binnenveld groeide en 126 oud werd.

Meer informatie
bertushaverkort@gmail.com